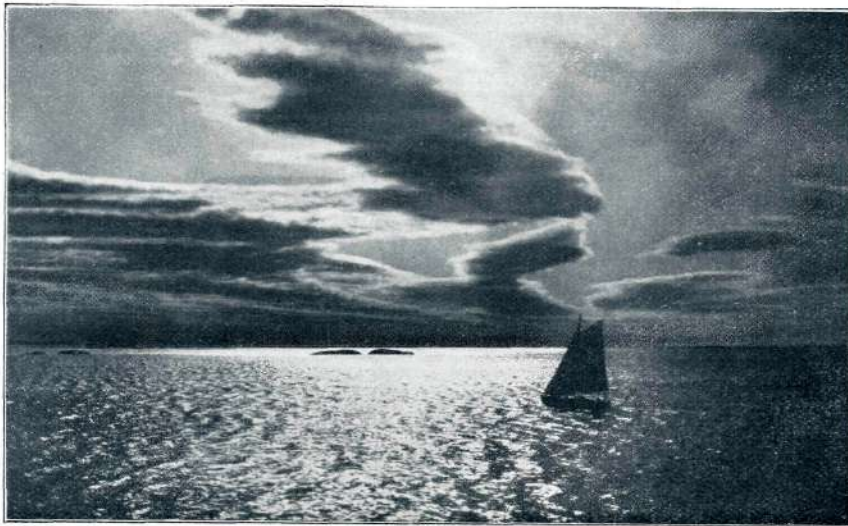

SEVERNI SVIT.

STARI LOVRČ.

Relief. — Spisal I. Mohorov.

Hentaj!

Sosedje so stopili pred hišna vrata in se spogledali in nato molče strmeli za njim, ki je, okoren in težek ko dren, stopal mimo njih v »dolenji konec« k Žanču, da mu v prodajalni iztehtajo »štruco« masla. Tako za pol metra od sebe vstric ušesne višine jo je nosil tehtat na veliki leseni plošči. Malo hudobije je bilo v njem, zakaj vedel je, da so sosedinje neumne in so trdno prepričane, da zna on — stari Lovrč — kravam »narediti«, tako, da ima njegova — Lovrčeva — Cika za vse sosednje krave mleka in masla, in vedel je tudi, da so sosedje toliko nespametni in verujejo svojim ženam. Zato mu je igral okrog obrtitih usten tisti nevidni smeh, ki diplomatičnim ljudem tolikanj pristoja — morda pa tudi ne pristoja! Stopal je počasi in preudarno, ko da stopinje že vnaprej čakajo, da obstanejo ob pozdravu:

»Lovrč, ti nosiš pa težke, štruce!«

»Težke!« Noge postojе, levica ponosno prikimam. »Kaj, je moja Anca lahko vesela.«

Njegova Anca, »ki je bila lahko vesela«, mu je bila zakonska žena in je bila vedno v veliki zadregi. Zakaj sosedinje so jo radi masla gledale postrani, ona pa si ne bi za ves svet upala razodeti jim, da tisto tako očitno kazano maslo ni spinjeno doma, nego je bilo pod mrak kupljeno pri onemistem Žanču, ki je je drugi dan tehtal skupaj z Lovrčevim.

Pa je Anca, »ki je bila lahko vesela«, imela tudi sicer čudnega moža.

Pred petimi leti je bil prišel Janez Lovrč od vojakov. »Sedeminštiridesetega je bilo,« — je pravil —, »pa sem le stopil k majorju. Pa kakor se tiče, sem pozdravil, pa sem rekel, da sem že služil dovolj dolgo — takrat smo služili osem let —, pa sem le rekel; domov bom šel. Pa je rekel: 'Kam?' 'Na Most,' sem rekel, 'gospod major, na Most. Osem let nisem bil na Tolminskem.' 'Nič ne bo,' je rekel. 'Gospod major,' sem rekel, 'nič se ne šalim. Do korprola sem služil, naprej pa ne maram. Kar dopust mi bojo dali, kakor mi gre pravica. Zvesto sem služil, pa tistega Laha, ki je svojega prijatelja ustrelil, pa se ni nihče upal nadenj, sem ukrotil.' Pa je le odkimal. Me ni mogel, dedec, ki je bil ko zlomek, me ni mogel, ker sem mu vse prav napravil. Nagajal je rad. Ne boš, sem rekel, pravica velja. 'Gospod major,' sem rekel, 'dopust mi gre. Če ga ne dajo, pojdem pa tako.' Hudimana, se je razjezil. Kakor rak je bil rdeč pa napihnjen, pa da pojdem skoz šibe, mi je rekel. 'Ne skoz šibe, ne skoz palice,' sem rekel, pa kar naenkrat sva bila vkup, pa je ležal, pa sem mu pokleknil na prsi.«

Tu je redno prenehal za hip. Očividno je imel nekaj govorniške sposobnosti.

»Narobe je bilo. Sem pozabil, da ima zlato uro pri sebi. Zmel sem mu jo. Potlej je pa bilo. Amen, sem rekel, šibe ne uidejo. Tistemu Trojarjevemu iz Zalaza, ki je pozneje pri vojaki umrl, sem rekel zvečer: 'Luka, tu je tornister pa suknja, puško in sabljo vzamem s seboj. Pa le reci, da sem šel, če me bodo iskali.' Pa sem šel.«

Zopet umetniški premor.

»Na Selih sem bil, pa je zazvonilo na Mostu sveto jutro. Sem le zmolil tri češčenemarije, da bi me Bog in sv. Lucija varovala. Pa sem prišel domov. Rajni Jermol me je srečal, pa me ni poznal. Pa odprem vrata doma. Le sedi stari Lovrč, moj oče, za ognjiščem. Pa spal je.«

»Oče,« sem rekel, »kaj spite?«

»Lej ga no,« se je ustrašil, »bi rekel, Janez je, pa Janez ni!«

»Pa je,« sem rekel. »Dezentiral sem. Kaj pa mati?«

»Le noter k njej pojdi,« je rekel, pa je potegnil nogo k sebi, ker mu je bila zaspala.

Le stopim na vrata. Ti, moj ljubi Bog, notri je ležala, pa — mrtva.

»Jo še vsaj vidiš,« je rekel oče.

»Vidim, vidim,« sem rekel, pa solze so mi prišle v oči. Potem sem pa kar spat hotel.

»Kaj, sabljo in puško si tudi prinesel?« je vprašal oče.

»Če pa sem dezentiral!«

Dva dni sem spal. Potem sem pa le vstal pa k maši sem šel. Pa so nekaj govorili, da me bodo lovili. Rajni Drejev mi je rekel, da me bodo lovili, da je prišlo na županstvo, naj me.

»Naj me le,« sem rekel, »če se majorja nisem bal, se galjotov in biričev pa tudi ne bom. Skrival se ne bom. Doma spim, pri postelji imam puško pa sabljo. Dobro mu ne bo, kdor pride.«

»Bog pomagaj, Janez,« je rekel, »jaz te že ne bom. Saj sem tvoj prijatelj. Ti si ko živina. In nad tistega Laha so te tudi poslali.«

»Mislim, da,« sem rekel, pa Bogu sem se priporočil, pa prav brez skrbi sem zaspal. Pa me niso lovili, ne. Samo puško in obleko sem jim poslal v Tolmin, da bo mir.

* * *

Tedaj je bil prevzel Lovrč gospodarstvo po očetu. Nekaj gozda, pa v bregu ležeče »Brice« to je bilo zraven vse. Te Brice! Sosedje so svoje ravne njive orali, Lovrč pa je moral svoje strme kopati in rezati.

»Prekopana njiva je vse kaj drugega,« je pravil, pa je vendar nekam zavistno gledal sosede. In gozd! Je že res, bukov je, pa kaj bo to, če ni drevesa v njem debelejšega od otroške roke. Da mora baš on — star korporal, ki zna kranjski, nemški, laški in hrvaški, da mora on, ki je majorju uro zmel, pa tistega Laha ukrotiti, pa v Trstu svojega tovariša iz morja potegnil, pa skoraj sam utonil in zato ni hotel še po drugega skočiti, dasi

je bil to bogatih staršev sin in so mu ponujale goldinar laške gospe —, da mora baš on imeti »krivo« polje in požirati pomilovanja vredno prevzetnost sosedov!

Nekoliko ga je potolažilo, da je prišel za pevca na kor. Le reče pri pridigi stari Arnac izza pregraje:

»Lovrč, noter pojdi na kor. Ti boš pel. Korprol si bil, boš tudi note poznal.«

Lovrč ni sicer poznal not, to pa je že razumel, da je treba gledati na tiste pike, ali se pomičejo gor ali dol. In tako je našel Arnac novega pevca. Lovrču pa je vželo novo solnce slave, ko so ljudje govorili:

»Hentaj, glas pa ima, glas!«

In kakor tisti mevše, ki je s kora kozje oči po cerkvi metal in je eno obstalo grbasti ženici med ramama, tako je tiste čase »vrgel oči« Lovrč na Anco. In ker je dekle hvalilo njegov glas, je bilo kmalu vse v redu in Lovrč se je oženil. Odslej je pel od leta do leta krepkeje in deloma nekam »samostojneje«. In žena je hvalila njegov glas.

»Kaj pa danes? Ali me je bilo kaj slišati?«

»O, pa še kako! Glas imaš, glas!«

»Glas ima, glas,« so rekli farani. Samo župnik Tomaž je bil nekam drugega mnenja. Na sv. Štefana dan ga je prav ujezilo nekaj.

»Lovrč,« je rekel, po maši, »kako si pa pel danes!«

»Kaj, se me je slišalo?« je vljudno in skromno vprašal Lovrč.

»Ste ga videli! Če smo ga slišali. Lovrč, ti narobe poješ, zdaj veš.«

Tedaj pa tudi Lovrč ni molčal.

»Pa naj, oni' primejo prav!«

»Mene boš učil,« se je oglasil Tolminec v župniku Tomažu. »No, pa pokaži, da znaš, zapoj no, zapoj: do—re—mi—fa—«

»Le sami naj si zapojejo, jim je bolj potreba!« je odklonil Lovrč rigoroz.

Pa so rekli gospod Tomaž:

»Si tudi bom, Lovrč. Ti pa na koro ne več. Me že dovolj motiš, da še maševati ne morem.«

Pa je Lovrč hudo zameril gospodu Tomažu in na Novega leta dan ni pristopil k »ofru«.

Šele ob župnikovi smrti mu je odpustil.

»Čiginjec je bil. Kdaj pa so znali peti Čiginjci!«

* * *

Rodila se mu je hčerka Ančka. Šest let ji je bilo, ko jo je nagnal neki pes in je padla pod vaški zid in se hudo potolkla na čelu. Tisti dan

so sosede skrile Lovrčevko pred možem; hudo je bil jezen, da ni pazila na otroka. Otrok je okrevljal z brazgotino. V petnajstem letu je Ančka umrla za kozami. Ž njo je umrla možu mladost. Kljub temu, da se mu je rodila še druga hči, je vendarle opuščal dom in domače in posvetil vso svojo ljubezen »nesrečnemu« polju. Jesen za jesenjo, zimo za zimo je prekopaval Brice, prenašal zemljo, nižal in višal zemljo v obliki dvoje nasipov in tako izravnal z neznano muko svoje polje. Ko so čepeli pozimi kmetje za pečjo, je stal Lovrč z motiko in krampom sredi Bric, odkopal kamen in ga položil nad njivo v grobljo, ki je rastla od leta do leta v izdatno zaslombo golazni in zavetje kač. Odkopal je zmrzlo, otrplo kačo in jo vrغل na groblje. Pravili so ljudje, da mu kače ničesar ne store. Drugega bi pičila, Lovrč jo lahko v nedrje vzame. Saj jo lahko, če pa še nobene ubil ni. In to golazen dobro ve! Ob robu polja je zasadil črešnje. Ko smreke so mu rastle v zrak. Tako so bile visoke, da tatje niso radi lezli nanje. Niso niti bile prerodovitne. Vsako tretjo pomlad so obrodile po vejah na zatišni strani. Pa so bile vendarle neizrečeno drage Lovrču, ki je iznašel celo posebne vrste lestvo zanje, katero je sicer skrbno skrival v turščici.

Ko so bili po nekaj letih prekopali grob njegove prve hčere, je prepoznal po udarcu lobanjo in jo vzel s seboj domov, in ko je ženo Anco, »ki je bila lahko vesela«, obšla groza in ni hotela niti spati več v hiši in zagrozila možu z »gospodom«, je Lovrč vzel lobanjo, jo nesel v svoje Brice, pokopal in zgradil na mestu malo kolibo. In tu je sedel po delu utrujen, sam, molčeč. Ali je mislil? Ali je čutil? Čuden človek, čudno srce. Žena se mu ni tolikanj smilila ko ozebla kača ali od otročajevo olupljeno črešnjevo drevo, ali krava, ki so ji vzeli telico. Ni šala! Štiri dni ga ni bilo z Bric domov, ker ni mogel poslušati mukajoče krave.

Potem se mu je omožila hči in so mu rastle vnuki. Tedaj je sedemdesetletni oživel, izvlekel zaprašene spomine in pripovedoval, kako je dvajstleten potoval z očetom v celovške šole in na Predelu nabiral za lakoto borovnic, kako je majorju uro zmel, kako je dezentiral —

»In skozi šibe ste tudi šli?«

Trdil je, da bi bil moral iti, pa da ni šel. Pa je baje le šel. Ljudje so vedeli, da je tisti Tro-

jarjev iz Zalaza povedal. On pa je trdil, da Trojarjev ni nič vedel in da tudi povedati ni mogel: »Če je pa pri vojaki umrl!«

* * *

Tri dni, preden je umrl, sem ga še videl. Hudo je bil slab. Ostrerezano, štirivoglato obličje z bodečimi očmi, poraslo od sivih kocin je bilo upadlo in rumeno, telo neznatno, roka, ona desna roka, ki je edina v celi vasi brez pomoči levice nosila mimo »Žanča« bandero sv. Lucije, ta roka je sedaj brez moči segla v mojo otroško in se nato oprijela za vrv, pripeto pod strop nad posteljo in dvignila rahlo omtvelo telo. In še mi je segel v roko, in morda je tedaj za hip, prvikrat in zadnjikrat začutil mož, da se ž njim končuje ena vrsta ljudi in začenja nova generacija, kulturnejša, ali kdove li ne manj žilava!

»Priden bodi!«

In mož je omahnil z otrplim hrbtiščem nazaj na posteljo.

Ej, oče, ti si menda vendarle zatajil Trojarjevega. Ti si šel skozi šibe, skozi palice! . . .

* * *

Pisali so mi, da so ga našli izvun postelje mrtvega — stoje! Pripovedovali so mi, da je še dan pred smrtjo, čuteč v kuhinji žalostno čivkanje ujetega ptiča, poklical vnuka Franca k sebi in ga udaril, šepetajoč, da bo znal ptiče loviti.

Mlajši paglavec Peter je bil previdnejši in velel, ko ga je brat prišel klicat, da naj oče le pove, kaj hoče, da on tudi v kuhinji sliši . . . Svet napreduje!

In zdaj počiva stari Lovrč pri Sv. Mavru v krogu otrok in žene. Ima li mir? Da le ne vstaja in ne obiskuje svojih Bric in ne vidi, kako neusmiljeno so mu vrgli črešnje iz zemlje. Da se mu le ne toži po gozdu, ki je v njem preštel do zadnje vse bukve in mi stokrat razkazal mejo. Da se mu morda ne toži po vnuku, ki ga je peš vedel v latinske šole — pa ne v dvanajstem letu —, in mu pred učiteljem pomagal s svojo koroško nemščino, da ga je moral osupli učitelj iztirati v pričo jokajočega kandidatiča iz učilnice.

Bog Ti odpusti sovraštvo na majorja in župnika Tomaža in sosede, Bog Ti odpusti naivno bramarbarsko zanosnost, Bog Ti poplačaj skrito ljubezen pod grčavo lupino — moj ded!

